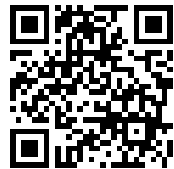

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<http://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~MG~~
~~Q-E-25~~

~~M. G.~~
~~E. C. 25~~
Oct. 30 50

Bibliotheek Universiteit van Amsterdam

01 3287 8521

5169

B R I E F

V A N

P E T R U S C A M P E R ,

AAN DEN ZEER ERVAREN, EN BEROEMDEN HEERE

Bs. H U S S E M ,

*Heelmeester van het Edel M: Collegie ter Admtraliteit te
Amsterdam, Lid van het Vlisfingsch Genootschap der
Wetenschappen, enz. enz. enz.*

OVER HET MANKGAAN DER KINDEREN.

NEDERL. MAATSCHAP.
TER EYONDEN
GENEESKUNST.

B R I E F

V A N

P E T R U S C A M P E R ,

AAN DEN ZEER ERVAREN, EN BEROEMDEN HEERE

B^s. H U S S E M .*Myn Heer!*

Verfcheidene maalen heb ik de eere gehad met U over het mankgaan der Kinderen te raadpleegen, ter dier gelegenheid is het gesprek, in onze byzondere byeenkomsten, dikwyls gevallen op de oorzaak van dat gebrek; te meer, dewyl ik in het Iste Stuk des Vllden Deels der *Haarlemsche Verhandelingen*, p. 452, enz. eenige aanmerkingen gemaakt hadde, gesprooten uit verscheidene Waarneemingen, op de lyders zelve genoomen, en gegrondvest op de menigvuldige beenderen, welke ik van mankgaande in myne Verzaaming bezitte, en gewoon was in myne openbaare Lesfen over de Ziekten der Beenderen, in den Jaare 1756, te vertoonen in het Amphitheater van het Gilde der Heelkonstenaars te Amsterdam.

Het gevoelen van den beroemden *Russch*, aan wiens groote kundigheden in de Ontleed-, en Heelkonst, de geheele Weereld eene wezenlyke verplichtinge heeft, gebouwd op het gezag van den Heelmeester *Borst*, als of het mankgaan meest altoos van eene breuk in den hals van het Dyebeen afhing, is door my getoond, daarom niet aanneemelyk te zyn, om dat uit de menigvuldige beenderen van manken, die ik bezitte, en thans in de uitmuntende Verzaaming van zieke beenderen op Uwe Gildekamer gevonden worden, overvloedig blykt, dat het hoofd van het Dyebeen zeer dikwerf ontwrigt; en zelfs in bejaarden ontwrigten kan; en derhalven het mankgaan niet noodwendig behoeft af te hangen van de breuk van het Dyebeen, ofschoon ook die in deszelfs hals zomwylen plaats heeft.

My heugt nog zeer wel; hoe veel moeite ik voor 27 Jaaren had, om de reets grysgewordene Heelmeesters van Amsterdam, in wiens geheugen de Lesfen van den beroemden *Russch*, den waardigen Leermester van hunne eerste jeugd, een te diepen indruk gemaakt hadden, te overreedden, dat het mankgaan van kindsbeen af beginnende, in de daad, alleenlyk afhing van het ontwrigte hoofd des Dyebeens, welke langzaamerhand uit zyne Pan, door de inzympeling van Lidwater gestooten, zig meestal tegens de buitenzyde van het darmbeen aanzet; en daar dikwyls door

de goedgegunstige Natuur eene nieuwe Pan gedeeltelyk, of geheel, verkrygt. Zomwylen verettert het geheele hoofd met den hals des Dyebeens, waarna eene groote zwakheid in den gang moet volgen, die nimmer geneest, en door een kruk, of andere ondersteuning, geholpen dient te worden. De meeste verwondering, onder alle deeze op elkander volgende toevallen, verdient de geheele opslorping van zoo veel beenstoffe, zonder eenig beenbederf agter zig naa te laten; offchoon die uit de opslorpemde waten, welke natuurlyk binnen in deeze holligheid plaats hebben, ligtelyk afgeleid kan worden: en ligter, dan die der beenstoffe der vernietigde wervelen in de agterwaardfche bog-gels, offchoon dezelve zoo menigmaal voorvalt.

Hippocrates is zeer oplettend en breedvoerig omtrent de beschryving der toevallen, en der algemeene, zelfs der geringste, omstandigheden van het mank zyn. Ook heeft *er Galenus* eene allerklaarste en voldoende uitlegging overgegeeven. *Galenus* heeft echter, schoon hy deeze kwaale van naby kende, verkeerdelyk besfooten omtrent de verbreeking des Rondenbands, die altoos deeze ontheuping verzelt. Hy waant immers, dat het lid, schoon hersteld, weder uit zyne Pan schiet, om dat de Rondeband gebrooken is; daar indedaad het tegendeel gebeurt, en de Rondeband altoos scheurt, om dat het Dyebeens hoofd, uit zynen zetel gedwongen wordende, eindelyk deeze scheuring te wege brengt.

Ook hebben wy reeds in de *Verhandeling over den Orang-Outang* Bladz. 32. § 1. aangetoond, dat de Orang geen Rondenband heeft aan het Dyebeens hoofd; en dat nogthans daarom de ontwrigting en het mankgaan in dat zonderlinge dier niet gevonden worden, zoo als, volgens *Galenus* oordeel, noodwendig zou moeten geschieden.

Het mankgaan wordt in onze kinderen, van één en een half jaar oud, of liever van het oogenblik, dat zy beginnen te gaan, reets beseurd, en neemt langzaamhand toe, om dat het lidwater, of het vogt door *Clopton Havers* eerst allerduidelykst beschreeven, den beursband allengsjes opvult, en eindelyk het geheele hoofd uit de Pan dryft: 't welk eerst op den rand van de Pan staat, en eindelyk, de verslapping der banden grooter wordende, agterwaarts opschiet: waardoor het aangedaane been korter wordt, niet om deszelfs ware verkleining, maar om dat het hoofd hooger opschiet, dan den bovenrand zyner holte. 2. Draait de knie naar binnen. 3. Raakt de hiel nooit den grond. 4. Vermagert het geheele been, omdat het zoo wel niet gevoed wordt, als het gezonde. Alle deeze om-

omftandigheden zyn, uitwendig, zeer zigbaar, en vereifchen daarom geene volmaakte kennis van het Ontleed-kundig geftel onzes Lighaams.

Dan uit de ontleding der manken, die ik te Amsterdam, openlyk, en in het Amphitheater van het Gilde in April van den Jaare 1759, en voor de kundigfte Genees-, en Heelmeesters, in het theater van het Gasthuis, in Maart 1761 gedaan hebbe, is gebleeken, 1. dat de *Bilfpieren*, de *Pyriformis*, en de trekkers van de *Obturatores* opwaarts ryzen, in plaats van nederwaarts te loopen, zoo als die van den voorkant van het boventfte des Dyebeens; de *Iliacus internus*, de *pfoas*, de *pectineus*, en *quadratus femoris*; 2. Dat het hoofd van het Dyebeen, onder den krom omlopenden trekker van de rechte spier des Dyebeens, naar buiten opwaarts fchiet: waar door niet flegts de trekkers van den *Iliacus internus*, en *pfoas* gerekt, en krom getrokken worden, maar ook de Dyezenuwen: waar uit de reeds aangehaalde vermagering uitdrukkelijk volgt. 3. De in- en uitwendige ftopfpieren of *obturatores* trekken het *os ifchion* inmiddels allengsjes naar buiten, en vergrooten hiermede in allen den hoek der fchaambeenderen, en verminderen de diepte van het bekken; waardoor in de Vrouwen toevallig het voorrecht van gemaklyk te kraamen verkreegen wordt; en wel te grooter, wanneer het euvel aan beide de zyden te gelyk plaats grypt.

De naukeurige aftekeningen, die ik gemaakt hebbe van mankgaande lighaamen, en van verfehiedene zonderlinge beenderen, onder anderen van het fraaije bekken en Dyebeenderen, aan de rechter zyde met een geheel groot, en nieuw, en aan de flinker met het begin van een nieuw *acetabulum* voorzien, die thans in de ryke Verzaameling van uwe Gildekamer berustende zyn, met de uitleggingen gereed ter Uitgaave; indien het mogelyk ware, dat men zig vleijen konde, liefhebbers genoeg te zullen vinden, om zig zulke kostbaare werken, om der Plaatens wille, te verfehaffen. In de meeste kinderen vermeerdert het ongemak langzaamhand, en ongevoelig, zelfs zonder merkelyke pynelykheid van het geheele been. Het heugt U, dat de dogter van Mevr. de Wed. ***** dus gefield ware, en het kind van den Heere **, en anderen, die wy te zaamen gezien, en door uiterlyke middelen ongeneesfelyk verklaard hebben; en waar van eenige gezegd worden herfeld te zyn; offchoon zulks ons geheel ongelooftelyk voorkomt.

Onderwylen is dit ongemak zeer algemeen, vooral by onze jonge dochters; zoo dat te *Franeker*, van 28 Men-

sehen, één mank gaat; en 'er dus in die kleine Stad 125 gevonden worden; niet slegts onder de geringere burgerlieden, maar verscheidene onder de eerste huisgezinnen van die Akademiestad; ten bewyze, dat dit gebrek nog aan mangel van zorg, nog van middelen, kan toegeschreeven worden.

Het branden van *Hippocrates*, de drop van warm water door *Rhazes*, en de *Douches* van Aaken, welke kracht *Trioer* verheft, hebben, even weinig als de waasem van azyn, geholpen. *Hildanus* was van gevoelen dat dit gebrek volstrekt niet hersteld konde worden, en *Du Verney* schynt zoo overtuigd van die waarheid, dat hy den Lyder alleenlyk gemak, en krukken, aanbevolen wil hebben. Dezelfde wanhoopige gedagten, heb ik van gelyken altoos gekoesterd, ter tyd toe, dat wy te zaamen die ongelukkige kinderen gezien hebben, en ik andere nog aanmerkelyker gevallen onder myne zorge bekwam.

Myne gedagten zyn zedert onophoudenlyk bezig geweest, om middelen uit te vinden, ter volkoomene geneezing van dit afzienelyk en lastig gebrek.

Ik vleide my eenen zekeren weg te zullen konnen vinden om den Beursband te openen, en het overloedige lidwater veilig te ontlasten; even als men de *Hydrarthros* der knie doet, of aan genige andere uitstorting van water in eene andere natuurlyke holligheid.

Ter voldoening derhalven van myne brandende begeerte, om langs een veiligen weg den Beursband te openen, heb ik aan een jong verstorven Vrouwenlighaam, de boven zyde van de Dye naukeurig ontleed, met behoud der bloedvaten en zenuwen: en gevonden, dat men onmiddelyk, zonder kwetzing van eenig aanzienelyk deel, eene behoorlyke insnede konde doen tot in den Beursband, welke van rondsomme het *acetabulum*, of Pan, afkomstig, niet alleen het hoofd, maar den geheelen hals des Dyebeens, omvat, en ingehegd wordt aan deszelfs oorsprong uit het Dyebeen.

Om dit bewaarheid te vinden, heeft men slegts die zelfde toebereiding te maaken, en het vet weg te neemen tuschen den *Sartorius*, en *Tensor vaginae femoris*; en, een weinig dieper, den trekker van den *Rectus Cruris* te ontblooten: zoo zal men eene tuschenruimte ontdekken, ter lengte van 2 Rhynl. of Amsterd. duimen, en ter breedte van $\frac{1}{2}$ duim in de bejaarden, die eene insnede toelaat van $1\frac{1}{2}$ duim, en dus grooter dan nodig is, om dit vogt te ontlasten.

Is 'er reets een begin van mankgaan, en is die Beursband opgezet, zoo zal de breedte grooter zyn, en de insnede zal nog gemakkelyker gedaan worden. Den

Den 29 van Louwmaand van dit jaar, heb ik dit geheele deel eerst naukeurig ontleed, levensgrootte afgetekend, en den 8 van Sprokkelmaand 'er een naa-getrokkene schetſe van gezonden aan U, die volgens uwen Brief van den 15 dier maand U wel ſchynt bevallen te zyn, 't gene my aangenaamer was, om dat Gy verlangend ſcheen, om Proeven te neemen van deeze geheel nieuwe, en veel beloovende, manier, om de mankheid in jonge kinderen voor te koomen.

Ik zal, om alle twyffelagtigheid te vermyden, het geval nader bepaalen, en u eene nette, dog korte, Beſchryving, van de te doene handbewerking mededeelen.

De Lyder of Lyderesſe, want het geſlacht doet niets tot het ongemak, een Kind zynde, moet alleenlyk roeiende gaan, en het Been niet merkelyk verkort hebben, ook moet de Bilplooï der aangedaane zyde niet zeer zichtbaar opwaarts loopen; veel min moet de Rug-grad onder den gang ſchuins inbuigen.

Het ongemak behoort derhalven nog ſlegts in den beginne te zyn; en als dan zal men den kleinen Lyder onder den Rug regt uitgestrekt leggen, en het aangedaane Been door een kundigen Medehelper, met de teenen een weinig binnewaarts gedraaid, om den *Sartorius* te ſpannen, ſtevig doen houden.

Vervolgens zal men, I. met een ſtevig puntmes een vinger breed onder den voorpunt van het Darmbeen, het vel regt nederwaarts openen, ter lengte van $1\frac{1}{2}$ duim, tusſchen den *Sartorius* en *Tenſor vaginae femoris* in.

II. Zal men met den voorſten vinger der ſlinkerhand in de wond voelen naar den gezwollenen Beursband, en den trekker van de regte Dyeſpier, welken men als dan zeer ligt tusſchen de twee aangehaalde ſpieren gewaar wordt.

III. Daarna zal men met het zelfde mes in den Beursband, van boven nederwaarts, ſnyden; alleenlyk behoort men verdagt te zyn, dat deeze Beursband, daar ter plaatze, zeer dik en taai is. Het uitlopend vogt zal den Heelmeester ſchielyk, van wél gefneden te hebben, verwittigen: die de inſnede onderwylen zoo lang behoort te maaken, als het been des Lyders zal dulden, ten weinigſten van $\frac{1}{2}$ of $\frac{2}{3}$ van een duim, indien zulks mogelyk is.

IV. Naa den geheelen Beursband geleedigd te hebben, zal men eindelyk een ſteekwick brengen tot binnen in dezelfde holligheid, om haar dagelyks twee maalen, of geduurig, van het aanwaſſend vogt te kunnen ontlaſten, en de wonde met eene platte wiek verbinden; beſmeerd met een weinig verzagtenden balfem; alles te zamen met een kleef-

kleefplaster dekken, en het geheele toefstel met het gewoone korenair verband, tot de lasch gefchikt, bevestigen.

Andere Manier. Men zoude, wanneer de uitzetting te groot was, eene *Dril-naald* (*) konnen gebruiken, alhoewel my eene iufnede beter voorkomt, om dat de geheele punt van de *Dril-naald* door de dikte van den Beurs-band vry verre heenen gestookten moet worden, zal 'er de pyp behoorlyk diep inschieten. Waardoor men den hals of het kraakbeen van dat deel des Dyebeens, in jonge Kinderen, zou kunnen kwetzen; al het welke door het puntmes geheel vermyd kan worden.

Deeze gedagten zullen, bekenne ik, om haare nieuweheid, vreemd schynen, dan ik meene, dat myne voorstelling op zulke goede, en teffens op zulke zekere, gronden steunt, dat zy niet alleen van U, maar van alle kundige en beoeffende Mannen in de Ontleed- en Heelkonst, zeer greetig zal aangenoemt worden.

Behaagt het u, Myn Heer! deezen in de zoo veel gelezen wordende *Letteroefeningen* te plaatzen, ten einde ook anderen nut zouden konnen trekken van onze *Onderhandelingen*? ik geeve 'er geredelyk myne toestemming aan; ook zal zulks gelegenheid geeven, dat schrandere Lieden van onze konst deeze voorgestelde konstbewerking door hun vernuftig oordeel en diepere inzigten, verbeteren, en tot grooter volmaaktheid brengen. Hoe het ook zy, hunne oordeelkundige *Aanmerkingen* zullen ons voorzeker te stade komen, en ook anderen in staat stellen om de geneezing van deeze ontcierende kwaale, met nog meerder gemak, en minder finert, voor de kleine Lyders, te bewerken.

Het is immers onverschillig, wie het Menschdom dienst doet, als het slegts verligt wordt van de menigvuldige ongemakken, kwaalen, en gebreken, waaronder het byna schynt te bezwyken.

Gaa onderwylen voort, Myn Heer! het menschdom, en de ongelukkige Lyders, gelyk Gy gewoon zyt, by te staan, te helpen, en te geneezen. Draag 'er den roem van weg, dien Gy zoo wettig verdiend hebt, en alle braaven met my U toekennen.

Ik ben, met hooge achting, en met ongeveinsde vriendschap,

MYN HEER!

Uwe Gehoorzaame Dienaar,
PETRUS CAMPER.

Leeuwaarden
den 3den van Lentemaand, 1782.

(*) *Trocar.*

